

literatury na různá témata a revize určitých, v českém prostředí ustálených postulatů nebo schematických představ o české avantgardě. Z tohoto hlediska může tato kniha spolu s jinými polskými bohemistickými pracemi rozhybat poněkud stereotypní české pohledy, jejichž „ustálenost“ spočívá často ne nedostatečné konfrontaci, a to nejen se světovou teoretickou literaturou, ale hlavně s jiným materiálem, například blízkého sousedního, s českou literaturou historicky spjatého písemnictví.

Ivo Pospíšil

DĚJINY A PAMĚŤ HOLOCAUSTU NA ZÁKLADĚ ANALÝZY MEMOÁROVÝCH VZPOMÍNEK

Milan Hes: *Promluvili o zlu: Holocaust mezi dějinami a pamětí...* Praha: Epocha, 2013. 348 stran. ISBN 978-80-7425-191-7.

Ačkoliv nás od konce 2. světové války dělí 70 let, přesto je téma holocaustu – šoa stále živé, diskutované a zdá se, že ještě ne zcela zpracované. Mnoho badatelů přichází s novými pohledy. Historik a pedagog Milan Hes, který se tomuto tématu delší dobu věnuje (pravidelně o něm publikuje v odborných a populárně-naučných časopisech a je autorem práce *Čekání na smrt* pojednávající o rodinném táboře českých Židů v Osvětimi), se ve svém nejnovějším díle *Promluvili o zlu* zaměřil především na českou a slovenskou (s přesahem na polskou či italskou) memoárovou produkci, která pro něj představuje bohatý pramenný základ pro studium orální historie. Přínosem práce je, že se autorovi podařilo překročit hranice historického bádání do interdisciplinárního pojetí zkoumané látky, neboť zasahuje rovněž do literární historie, sociologie, psychologie, filozofie a v neposlední řadě také do didaktiky. Důraz na didaktiku je dán autorovým pedagogickým zaměřením – vyučuje dějepis na jednom pražském gymnáziu.

V současné době narůstá zájem o paměť, vzpomínky a vyprávění očitých svědků, což je ovlivněno několika faktory. Zaprvé naše dnešní společnost může otevřeně hovořit o událostech 2. světové války, navíc očitých svědků těchto událostí neustále ubývá, tudíž každé nové svědectví je o to vzácnější. Autor se v první části díla zaměřuje na fenomén paměti a na vývoj zájmu o paměť, který od konce války až do dnešní doby prošel výraznými proměnami a byl rozdílný v západní a ve východní Evropě. Kromě zájmu se totiž také setkáváme s ovládním paměti, její dezinterpretací a s účelovým nakládáním pro politické cíle.

V rámci analýzy svědectví, jež tvoří další – stěžejní – část práce, se autor zaměřuje na vztah pisatele k vlastní paměti a k samotnému procesu vzpomínání. Tematicky zmiňuje především obtíže, s nimiž se přeživší holocaust museli

vypořádávat, jež jim komplikovaly proces psaní a nejednou je vedly k potlačování této paměti. Zajímavou otázkou je také to, zda má pamětník „právo“ vypovídat a psát. Na druhé straně se Milan Hes zabývá motivací, která vedla autory k sepsání či k podání jejich svědectví, a hledáním vhodného, srozumitelného způsobu pro tuto komunikaci. Otázkou však zůstává samotný fakt, jestli lze vůbec komunikovat?

Převedením vlastních vzpomínek do písemné – knižní – podoby dává pamětník svolení na jejich další veřejné šíření. Přispívá svou vzpomínkou do diskuze, která pro něj nemusí být vždy příjemná, neboť autor může být ze strany společnosti vyzýván k dalšímu vzpomínání a návratům do minulosti. Zároveň se však jeho svědectví v písemné podobě stává živým místem paměti tvořícím most mezi minulostí, přítomností a budoucností. Autor v práci definuje vzpomínky jako „nosníky paměti“. Tento termín autor přebírá od polského historika Marcina Kuli (viz jeho publikace *Nośniki pamięci historycznej*). Škoda jen, že autor pracuje se špatným překladem tohoto termínu, který by bylo vhodné zastoupit výrazem „nositelé paměti“. Autor rovněž operuje s podobným termínem „místo paměti“, jež považuje za pojem zaměnitelný s „nosníkem paměti“. V 5. kapitole svého díla se detailněji věnuje definici „míst paměti“, mezi něž řadí nejen koncentrační tábory, ale i archivy, památníky, centra atd., a významu těchto míst pro společnost, tedy pro uchování paměti. Je také otázkou, co musí tato místa splňovat a především, jakým způsobem mají být prezentována, aby byla pro společnost přijatelná a „zachovatelná v jejich paměti“. Autor se také zaměřuje na představení moderního pojetí uchování paměti, kterým je v současné době audiovizuální archiv, jenž zájemcům umožňuje nejen vidět a slyšet, ale rovněž prožívat. Tento trend se jeví pro výuku historie jako velmi přínosný a získává nezastupitelné místo v rámci didaktiky v současném vzdělávání.

Na toto zamyšlení navazuje závěrečná část práce přinášející analýzu těchto audiovizuálních svědectví s ohledem na jejich didaktické využití. Autor se zaměřuje především na otázky okolností, které vedly přeživší holocaust k rozhodnutí vyprávět, na způsoby vyrovnávání se s prožitky a na to, co sami pamětníci očekávali od této možnosti záznamu jejich vlastních vzpomínek. Zajímavou částí této analýzy je představení emocí, pocitů spojených s pobytem v táboře a s následným osvobozením. O vlivu emocí a psychiky se autor zabývá i v další části této analýzy zaměřené na charakter vzpomínání. Dokládá, že vyprávění pamětníků nebývá jen plné strastiplných a traumatizujících zážitků, ale je do nich vnesen taktéž humor, smích, aniž by utrpělo celkové vyznění interview.

Autorovým záměrem bylo čtenáři poskytnout nový pohled a zamyšlení nad tím, že živou paměť o minulosti lze nabýt nejen prostřednictvím studia odborných historických prací, ale rovněž díky memoárovým pramenům či audiovizuálním záznamům, které dle autora nestojí v opozici historikovu bádání, ale mohou sloužit

jako vhodný doplněk a partner při posilování historického vědomí. Tyto prameny hrají důležitou roli také v didaktice, kde jsou využívány jako „školní historický pramen“. Je obecně známo, že bývají klíčem k lepší motivaci a zájmu studentů o danou problematiku, čímž přispívají ke zvýšení „historické gramotnosti“.

Markéta Páralová Tardy

DVĚ SOUBORNÉ PUBLIKACE: DĚJINY SLOVENSKÉ LITERATURY PRO DĚTI A MLÁDEŽ A NAPŘÍČ DĚJINAMI ČESKÉ LITERATURY

Ondrej Sliacky: *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1960.* Bratislava: Literárne informačné centrum, 2013. ISBN 978-80-8119-073-5.

Aleksandra Korda-Petrović: *Kroz istoriju česke književnosti (od počete-ka do kraja XX veka).* Beograd: Digital Art Company, 2012. ISBN 978-86-916163-0-4.

Zdálo by se, že stručná souborná recenze na dvě odlišné publikace je spíše umělým konstruktem, ale není tomu tak. Jde především o komplexní pohledy na národní literaturu nebo její podstatnou část, syntézy, které jsou přímo dějinami svého předmětu (Sliacky) nebo se ho alespoň dotýkají v přehledném rámci (Korda-Petrović). Ukazuje se, že někdy i retroedice znovu přehlédnuté a citlivě doplněné mohou sehrát aktuální, přesněji aktualizací roli. To se týká zejména Ondreje Sliackého, dnes již klasika slovenské literární vědy a zejména její literatury pro děti, jenž vytvořil koncepční dějinnou syntézu, jež má svou „filozofii“, jak se sluší na jakékoli dějiny a jejíhož druhého doplněného vydání se ujalo bratislavské Literární informační centrum, které má na starosti propagaci slovenské literatury doma i v zahraničí. Sliackého kniha je v mnohém nepřekonaná, i když se mezitím objevily jiné publikace. Především zaujme komplexností, promyšleností, zdravou konzervativností, neuspěchaností, současně však kreativitou a úsilím o změny. Dnes se již ani nehovoří o literatuře pro mládež, hranice literatury pro děti jsou rozmyté, rozostřené, jak dokládá tvorba Sliackého mladších kolegů na Slovensku i mimo něj, přehodnocují se tematické i tvarové hranice této literatury. Osobně si myslím, že by se tato literatura ani neměla označovat jako „pro děti“, tedy vydělovat, dnes již hodně uměle, ze sféry literatury jako takové. To, že recipient je specifický, se koneckonců netýká jen dítěte („mládež“ již ponecháme stranou, hranice dítěte a mladého muže či ženy jsou zjevně velmi dynamické a v podstatě dnes, v době technologického boomu a informační invaze nepostižitelné). Již dříve jsem navrhoval tento obor zrušit a subsumovat pod literární vědu jako takovou. Nicméně Sliackého kniha